

Riðulaust Ísland

– Nokkur orð um ræktun gegn riðu og nýja landsáætlun

Þann 8. júlí síðastliðinn var landsáætlun um útrýmingu sauðfjárriðu undirrituð. Skjal þetta er í raun stefnuýfirlýsing þar sem mótuð hefur verið sameiginleg stefna stjórnvalda og bænda og þar með stigið stórt skref í að blása til sóknar í baráttunni við riðuna með nýrri nálgun, sem vonandi verður lokabardaginn. En hvað felur þessi áætlun í sér? Hver eru næstu skref? Og hver er núverandi staða ræktunar gegn riðu?

Eyþór Einarsson.

Landsáætlunin var unnin undir forystu matvælaráðuneytisins (MAR) ásamt fulltrúum frá Matvælastofnun (MAST), Bændasamtökum Íslands (BÍ) og Ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins (RML). Stefnskjalid er yfirgrípsmikið og tekur á flestum þáttum tengdum riðunni, s.s. vörnum gegn riðuveiki, vöktun, rannsóknun, viðbrögðum ef upp kemur riða og nýtingu fjármuna. Þar er jafnframt tilgreint hver skuli bera ábyrgð á hverju. Hryggjarstykkið er innleiðing verndandi (V) og mögulega verndandi (MV) arfgerða og verður fókusinn settur á þann þátt í þessum pistli.

Næsta skref er síðan að MAR leggi fram reglugerð á grunni landsáætlunarinnar og er sú vinna í gangi hjá ráðuneytinu, en drög munu verða kynnt í samráðsgátt stjórnvalda. Landsáætlunin er aðgengileg á netinu, m.a. á heimasíðu RML, undir „Kynbótastarf“ > „Ræktun gegn riðu“.

Áhættuflokkun bæja

Í landsáætluninni eru sauðfjárbú flokkuð í þrjú flokka m.t.t. áhættu gagnvart riðusmiti. Í grunninn byggir flokkunin á varnarhólfunum og því hvenær riða greindist þar síðast. Áhættuflokkarnir eru eftirfarandi:

Áhættubær er bær sem hefur faraldsfræðilega tengingu við riðubæ undangengin sjö ár fyrir staðfestingu riðunnar. Tengslin

geta verið vegna samgangs fólks eða fjár eða samnýting á tækjum eða tólum (nánari lýsingu er að finna í landsáætluninni). Bær er áhættubær í allt að sjö ár frá uppkomu riðu.

MAST hefur ekki gefið út hvaða bær tilheyrir þessum flokki enda er reglugerðin, sem mun byggja á landsáætluninni, ekki komin í gagnid. Strax við útgáfu nýrrar reglugerðar getur MAST hafist handa við að flokka bæina, en forsendur flokkunarinnar er að finna í landsáætluninni og geta því bændur í riðuhólfum sjálfir skoðað núna hvernig þeirra bú muni líklega flokkast.

Aðrir bær í áhættuhólfi eru þeir bær í varnarhólfi þar sem riða hefur verið staðfest síðastliðin sjö ár, en eru hvorki riðubær né áhættubær.

Landið allt utan áhættuhólfa. Í þessum flokki eru öll bú á landinu sem tilheyrir varnarhólfum þar sem lengra er en 7 ár síðasta riðutilfelli eða varnarhólfum þar sem riða hefur aldrei fundist.

Hraði innleiðingar á V og MV arfgerðum

Eitt af grundvallaratriðum í áætluninni er að ræktaður sé upp þolinn sauðfjástofn gegn riðuveiki. Allir þurfa að spila með í þessu en gert er þó ráð fyrir að hraði innleiðingar geti verið mismundi eftir svæðum m.t.t. áhættu á riðusmiti. Mikil áhersla verður lögð á hraða ræktun á áhættubæjum. Eins er lágmarkskrafa um innleiðingu hinnar verndandi arfgerðar ARR mismikil eftir svæðum.

Þessar áherslur ættu að gefa ákveðið svigrúm til þess að lágmarka

Smalað í Breiðuvík. Búið var að greina hjá Íslenski erfðagreiningu um 47.000 sýni frá 1. apríl samkvæmt skráningum í Fjarvís. Ef skoðuð eru hrútlömb frá í vor, þá eru í Fjarvís skráð 5.242 hrútlömb sem bera ARR genasamsætuna og þar af 42 arfhreindir hrútar (ARR/ARR). Hrútlömb sem bera MV arfgerð (en eru hvorki með ARR né VRQ) eru 4.267. Ef sérstaklega er horft á hvern breytileika fyrir sig, þá hafa verið greind 429 hrútlömb með T137, 396 með C151 og 4.010 með AHQ (H154). Því ætti að vera talsvert svigrúm til að miðla gripum milli búa þannig að sem flestir geti náð sér í þetta erfðaefti.

Mynd / Úr safni Bbl

aukningu skyldleikaræktar fyrir stofninn í heild, að sem minnst sé gefið eftir í erfðaframförum í helstu kynbótæiginleikum og erfðafjölbreytileika í stofninum sé viðhaldið. Þá er lagt upp með að markmiðin séu það rúm að þau séu bændum vel viðráðanleg.

Ef allt gengur að óskum, líkt og útlit er fyrir, mun innleiðing arfgerðanna ganga mun hraðar en markmiðin gefa til kynna. Settar eru upp nokkrar vörður á leiðinni að lokamarkinu en hér verða einungis tiltekin lokamarkmiðin og markmið fyrir haustið 2024 og 2025.

Áhættubær: Fyrir bæi sem gætu tilheyrt þessum flokki, er markmiðið að allar kindur beri V eða MV arfgerðir eigi síðar en haustið 2032. Nokkrar vörður eru á leiðinni. Sú fyrsta er að í haust (2024), að þá beri meira en helmingur ásettra kynbótahrúta V/x arfgerð. Haustið 2025 beri allir kynbótahrútar á þessum búum V eða MV genasamsætur og þar af séu að lágmarki 25% kynbótahrúta arfhreindir V/V eða arfblendnir V/MV. Í landsáætluninni er gert ráð fyrir sérstökum stuðningi við þessa bæi til að hraða ræktun eins og kostur er.

Áætlunin gerir ráð fyrir að þegar >75% áa er með V/x eða MV/x arfgerðir verði takmörkunum aflétt af viðkomandi bú þó minna en 7 ár séu liðin frá uppkomu riðu á tengdum riðubæ.

Aðrir bær í áhættuhólfi: Markmiðið fyrir bú í þessum flokki er að haustið 2032 sé yfir 90% ásettra áa sem beri V eða MV genasamsætu. Markmiðið í haust (2024) er að á öllum búum sé að lágmarki 25% ásettra kynbótahrúta sem beri V/x. Haustið 2025 er markmiðið fyrir þessi bú að yfir 50% hrúta beri V eða MV genasamsætu og að lágmarki helmingur þeirra beri V.

Áætlunin gerir ráð fyrir að takmörkunum verði aflétt af þessum flokki bæja, þó ekki séu liðin 7 ár frá síðasta riðutilfelli í hólfinu ef eftirfarandi árangri er náð: Að >75% kynbótahrúta séu með V/V eða V/MV arfgerðir og restin V/x eða MV/x og >50% ásettra áa sé

með V/x eða MV/x arfgerðir.

Landið allt utan áhættuhólfa: Í öðrum hólfunum en áhættuhólfunum er svigrúm til að fara aðeins hægar í sakirnar. Lokamarkmiðið er að yfir 90% fjár í hverri hjörð beri V/x eða MV/x haustið 2044. Fyrsta varðan í áætluninni er að haustið 2025 sé yfir 50% hrúta í 25% hjarða sem beri V/x eða MV/x.

Þess ber að geta að þó samsetning hrúta stofnsins sé hafður til viðmiðunar í markmiðum um innleiðingu að þá er það í raun notkun hrútanna sem mun skipta máli þegar upp er staðið. Notkun sæðingahrúta telur því einnig inn í slíkt mat.

Skilvirkast að nota hrúta með tvö „græn flögg“

Markmiðin fela í sér að í áhættuhólfunum þurfa bændur að tryggja sér kynbótahrúta með verndandi arfgerðir til notkunar strax í haust. Til að ná markmiðunum þurfa áhættubúin helst að setja eingöngu á gimbrar sem bera V eða MV arfgerðir eigi síðar en haustið 2025 og aðrir bær í áhættuhólfunum fari í þann takt ekki síðar en haustið 2026. Skilvirkasta leiðin er að bændur komi sér sem fyrst upp hrútum sem eru arfhreindir V/V eða arfblendnir V/MV þannig að allar gimbrar sem fæðast komi til álita til ásetnings og þörf fyrir arfðagreiningar minnki.

Þó bændur á öðrum svæðum landsins hafi meira svigrúm eru allir bændur hvattir til að hefja innleiðingu að einhverju marki strax og sama gildir hér að skilvirkast er að koma sér upp sem fyrst hrútum sem bera V/V, V/MV eða MV/MV arfgerðir. Sú ánægjulega staða er þó uppi að mörg öflug ræktunarbú utan áhættusvæða eru þegar kominn í verkefnið af krafti og eru því í

BYKO
GERUM ÞETTA SAMAN

SINOBROOM™

ÞÚ KEMST HÆRRA MEÐ
BYKO LEIGU

www.byko.is/leiga | leiga@byko.is | 515-4020

” Þessar áherslur ættu að gefa ákveðið svigrúm til þess að lágmarka aukningu skyldleikaræktar fyrir stofninn í heild ...

lykilstöðu varðandi líflambasölu. Reglur um flutning lamba grundvallast nú þegar að mestu leyti á því að lömbin standist ákveðnar kröfur um arfgerðir. Benda má á heimasíðu MAST varðandi reglur um flutning líflamba og samantekt um þessar reglur sem birt var á heimsíðu RML 22. júlí síðastliðinn.

Megináherslan á verndandi arfgerðir

Genasamsæturnar sem stjórnar næmi kinda fyrir riðu eru flokkaðar sem verndandi (V), mögulega verndandi (MV) eða næmar (N). Eðlilegt hlýtur að teljast að megináherslan sé á það sem flokkast sem verndandi, sérstaklega á áhættusvæðum. Hins vegar er mikið svigrúm til hagnýtingar á MV arfgerðum í áætluninni enda vilji til að viðhalda þessum breytileikum í stofninum. Þessi nýting MV arfgerða skapar í raun sérstöðu og gerir ræktunarstefnu Íslands gegn riðu frábrugðna ræktunarstefnu Evrópusambandsins. Flokkun arfgerðanna getur síðan tekið breytingum þegar fram líða stundir þegar aukin þekking gefur tilefni til. Í dag er það ARR genasamsætan sem flokkast sem verndandi og er auðkennd í Fjávís með dökkgrænu flaggi. Mögulega verndandi teljast breytileikarnir H154 (AHQ samsætan), C151 og T137 og bera þeir ljósgrænt flagg í Fjávís.

All gott úrval af lömbum með V og MV arfgerðir

Heilt yfir er staðan nokkuð góð. Í öllum hölfum er að finna sauðfjárþú sem eru komin vel af stað í innleiðingunni. Þátttaka í sæðingum sl. vetur var mjög góð og frábær þátttaka var í arfgerðargreiningum í vor.

Þegar þessi orð eru sett á blað er búið að greina hjá Íslenskri erfðagreiningu um 47.000 sýni frá 1. apríl samkvæmt skráningum í Fjávís. Tæplega 10.000 sýni eru í greiningarferlinu enn þá. Hugsanlega er eitthvað af sýnum enn sem eiga eftir að koma inn frá vorinu. Ef skoðuð eru hrútlömb frá í vor, þá eru í Fjávís skráð 5.242 hrútlömb sem bera ARR genasamsætuna og þar af 42 arfhreinir hrútar (ARR/ARR). Hrútlömb sem bera MV arfgerð (en eru hvorki með ARR né VRQ) eru 4.267. Ef sérstaklega er horft á hvern breytileika fyrir sig, þá hafa verið greind 429 hrútlömb með T137, 396 með C151 og 4.010 með AHQ (H154). Því ætti að vera talsvert svigrúm til að miðla gripum milli bóa þannig að sem flestir geti náð sér í þetta erfðafeni.

Atriði sem gott er að bændur hafi í huga í haust

- Samkvæmt landsáætluninni þurfa allir bændur í áhættuhölfum að tryggja sér að lágmarki ákveðið hlutfall kynbótahrúta fyrir næstu fengitíð sem bera ARR/x. Sé ætlunin að kaupa hrúta þarf að muna að sækja um leyfi til MAST fyrir 20. ágúst.
- Mikilvægt er að bændur utan áhættuhólfa hefji strax innleiðingu á V og MV arfgerðum – að allir

taki þátt þó mishratt sé farið. Bæði til þess að raunhæft verði að ná markmiðum um innleiðingu arfgerðanna fyrir stofninn í heild og einnig til að framleiða kynbóttafé/sölulömb.

- Mikilvægt er að allir bændur taki þátt í arfgerðargreiningum. Markmiðið er að allir ásettir hrútar landsins séu arfgerðargreindir.
- Til að sporna gegn óæskilegri skyldleikaræktaraukningu í stofninum samhlíða hraðri innleiðingu verndandi arfgerða er mikilvægt að endurnýjun hrúta sé ör. Þannig ætti að skipta sem mest af veturgömlu ARR hrútnum út í haust til að komast einni kynslóð lengra frá upphafshrútnum sem komu frá Þernunesi. Aðeins að horfa til þess að halda áfram í yfirburða gripi.

Riðulaust Ísland

Landsáætlun um útrýmingu riðuveiki skapar mikilvægan ramma utan um þetta risastóra verkefni sem þegar er komið á allgott skrið og óskandi að ný reglugerð á grunni hennar muni fljótlega líta dagsins ljós í samráðsgátt stjórnvalda. Sú samstaða sem einkennt hefur þetta verkefni frá upphafi er mikilvæg og vonandi ber okkur gæfa til að halda í hana áfram – að bændur og stjórnvöld vinni saman að því að ná aðalmarkmiðinu, sem er riðulaust Ísland. Afurðin ætti að vera að sauðfjarræktin eflist, hömlur minnki og umtalsverðir fjármunir sparast.

Höfundur er ráðunautur á búfjarræktarsviði.

Harðskafi

Kurlari sem kurlar allt að 25cm sver tré
fyrir dráttarvélina

Sláttuvél fyrir fjórhjólið
15hp m. rafræsingu
Kr 452.600 m. vsk
Kr 365.000 án vsk

MITSUBISHI MOTORS
AVENGER
26hp 3ja sýlindra

Fáðu tilboð í tæki og tilbehör

Viðarkljúfur
Benzin / 400V 22t

Viðarkljúfur
230V 6t / 400V 8t

Tætari+steinavals+sánings
fyrir dráttarvélina eða liðléttinginn

Sláttuvél 175cm
Kr 427.800 m. vsk
Kr 345.000 án vsk

Steypuvél 300L
Kr 675.800 m. vsk
Kr 545.000 án vsk

Vélsópur 150cm
Kr 179.800 m. vsk
Kr 575.000 án vsk

Smágrafa B&S
Kr 1.457.000 m. vsk
Kr 1.175.000 án vsk

Sveiflukóngurinn
fyrir dráttarvélina 200 - 280cm

Kurlari 15HP EL
Kr 477.400 m. vsk
Kr 385.000 án vsk

Vinnukassi 2 mtr
Kr 229.400 m. vsk
Kr 185.000 án vsk

Skógarkló
Kr 179.800 m. vsk
Kr 145.000 án vsk

Sturtuvagn 2ja T
Kr 682.000 m. vsk
Kr 550.000 án vsk

Snjóblásari
fyrir dráttarvélina 120 - 210cm

Raftasög 400V
Kr 198.400 m. vsk
Kr 160.000 án vsk

Upptökuvél
Kr 576.600 m. vsk
Kr 465.000 án vsk

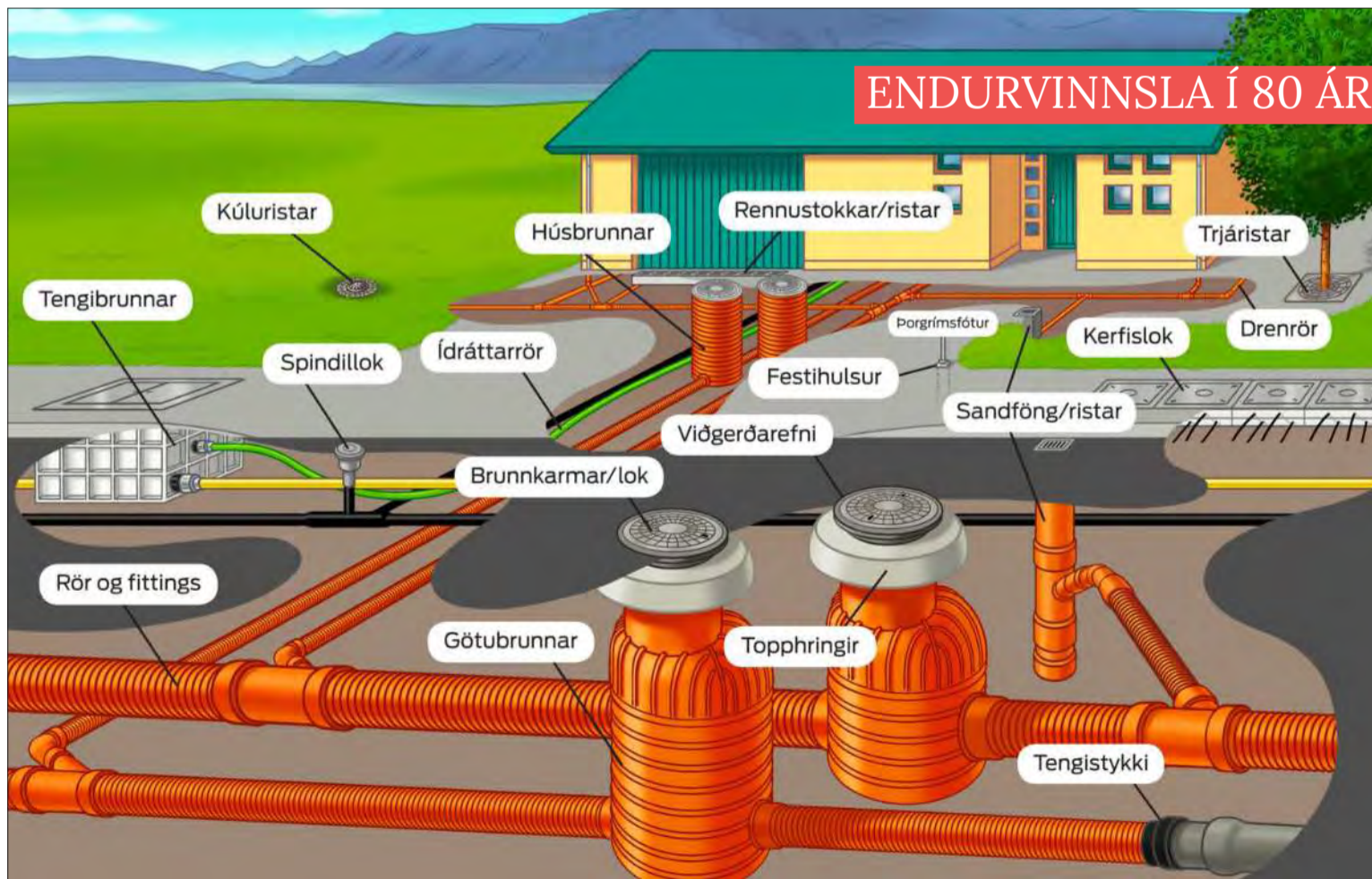

Rúllubindivél
Kr 1.159.400 m. vsk
Kr 935.000 án vsk

Trjáklippur
Kr 452.600 m. vsk
Kr 365.000 án vsk

www.hardskafi.is Ágúst 2024 Sími 555 6520 sala@hardskafi.is

Veitulausnir

MÁLMSTEYPA
Þögríms Jónssonar ehf.
MIÐHRAUNI 6 • 210 GARÐABÆR • SÍMI 544 8900